

ТОЖИКИСТОНДА НАРКОВАЗИЯТГА ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ АСОСИЙ ОМИЛЛАР

*Мустақил изланувчи
Машарипов Т.Б.*

Бугунги кунда гиёҳванд моддаларнинг ноқонуний айланмаси, нафақат, Марказий Осиё минтақаси мамлакатлари, балки бутун дунёда кенг жамоатчиликни жиддий ташвишга солмоқда. Шу сабабли, ушбу йўналишда бутун жаҳон ҳамжамиятидан ҳамкорликни самарали йўналишларини ташкил этиш ва бу йўлда барча куч ва воситаларни бирлаштиришни талаб қилмоқда.

БМТнинг Наркотик ва жиноятчиликка қарши кураш бошқармаси маълумотига кўра, 2022 йилда дунё бўйлаб тахминан 284 миллион киши гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиб, 36 миллиондан ортиқ одам гиёҳванд моддаларни истеъмол қилиш билан боғлиқ касалликларидан азият чекмоқда. Бу кўрсаткич 2010 йилда 226 миллион кишини ташкил қилганлигини ҳисобга оладиган бўлсак, гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчилар сони 27% га ошганлигини кўришимиз мумкин¹.

Гиёҳванд моддаларининг кенг тарқалиши ҳар қандай жамиятнинг, қолаверса, давлатнинг келажагига салбий таъсир этиши муқаррардир. Буни тушуниб етган мамлакатлар мазкур “вабо”га қарши кенг миқёсда кураш олиб бормоқда. Кўплаб одамлар кўпроқ миқдорда фойда олишни кўзлаб гиёҳвандлик моддаларни ғайриқонуний етиштириш, тайёрлаш ва сотишга жалб этилиши кишилик жамиятини ижтимоий муаммоларни кўпайишига олиб келиши мумкин. Наркобизнес – нафақат бирон бир давлатнинг, балки бутун бир минтақанинг бугуни ва эртасига таҳдид солувчи улкан хавфдир. Масаланинг яна бир томони шундаки, катта пул маблағларини тўплаган наркомафия аста-секин сиёсий тизимга ўз таъсирини кўрсата бошлайди. Пировард натижада жамият аста-секин ичидан емирила боради, мазкур жамиятдаги барқарорлик, тинчлик осойишталикка амалда хавф туғилади. Гиёҳванд моддалар сўнгги йилларда Марказий Осиё давлатларида ҳам ёйилиши кузатилиб, ушбу ҳолат айниқса, Тожикистон Республикаси ҳудудида кучайиб бормоқда.

¹ Артиклъ Управления ООН по наркотикам и преступности как важнейший механизм в международной борьбе с наркотиками 2023 : <https://cyberleninka.ru/01.12.2023>

Экспертар фикрига кўра, Тожикистондаги нарковазиятга таъсир этувчи ички омилларга Тожикистонда яшовчи аҳоли орасида ишсизлик даражасининг юқорилиги, турмуш тарзининг оғир аҳволда эканлиги ва уларнинг наркотиклар савдоси билан шуғулланаётганлиги, Тожикистонда наркотиклар контрабандаси билан шуғулланувчи жинойий гуруҳларнинг кўпайиб бораётганлиги, шунингдек, 93% баланд тоғлардан иборат умумий чегара узунлиги 1344 км бўлган Тожикистон ва Афғонистоннинг чегара чизигини назорат қилишнинг қийинлиги сабаб бўлмоқда².

Бугунги кунга келиб, Афғонистон ҳудудида тайёрланган наркотик воситалар умумий миқдори ер юзида тайёрланган бу турдаги маҳсулот ҳажмининг қарийб 90 % ни ташкил этмоқда³.

Маълумотларга кўра, Афғонистонда ишлаб чиқарилаётган наркотик воситаларнинг Марказий Осиё давлатлари орқали транзит қилинишида уларнинг катта қисми дастлаб Тожикистон Республикасига олиб ўтилиб, кейинчалик Қирғизистон, Ўзбекистон орқали Қозоғистон, Россия, Европа давлатлари ва дунёнинг бошқа нуқталарига етказилмоқда, маълум бир қисми мамлакат ичкарасида истеъмол учун қолиб кетмоқда.

Ҳозирги кунда Афғонистондан наркотиклар асосан Тожикистоннинг Хатлон, Тоғли Бадахшон автоном вилоятлари, Мир Саид Али Ҳамадоний ва Шохин туманларидан кириб келмоқда.

Хусусан, 2023 йилнинг 12 сентябрь куни Хатлон вилоятининг Фархор туманида, Тожикистон Миллий хавфсизлик давлат қўмитаси чегара қўшинлари томонидан чегарани ноқонуний кесиб ўтган 13 нафар Афғонистон фуқароси 260 кг бўлган 24 қоп гиёҳванд моддаси билан қўлга олинган. Шунингдек, Афғонистон билан чегарадош Мир Саид Али Ҳамадоний тумани ҳудудида қўшни давлатдан гиёҳванд моддаларни олиб ўтишга икки марта уриниш бўлиб, 120 кг гиёҳвандлик воситалари мусодара қилинган⁴.

Тожикистон Президенти И.Раҳмон 2023 йилнинг сентябрь БМТ Бош Ассамблеясининг 78-сессиясида “Толибон” ҳокимият тепасига келганидан сўнг икки йил ичида Тожикистон ваколатли органлари томонидан Тожикистон-Афғонистон чегарасида 10 тоннадан ортиқ наркотик моддалар мусодара қилинганини айтиб ўтган. Шу каторда, Тожикистондаги нарковазиятнинг кескинлашувига Афғонистонда наркотикларнинг

² National border Management strategy and its implementation plan 2010: <https://www.bomca-eu.org> 29.11.2023

³ Opium production in Afghanistan 2021: <https://en.wikipedia.org> 10.12.2023

⁴ Власти Таджикистана: поток наркотиков из Афганистана вырос при талибах 2023: <https://avesta.tj>; 26.11.2023

тайёрланиши йилдан-йилга ошиб бораётганлиги ҳамда уларни Россия ва Европага етказилишида Марказий Осиё ҳудудлари, хусусан, Тожикистон орқали транзит қилинаётганлиги минтақада бир қатор муаммоли вазиятларни юзага келтирмоқда⁵.

Шунингдек, 2022 йил БМТнинг Наркотиклар ва жиноятчилик бўйича бошқармаси ҳисоботида, Афғонистонда “Толибон” ҳокимиятни қўлга киритгач, мамлакатда кўкнори экиладиган майдонлар олдинги йилларга нисбатан 32 % га ошиб, 233 минг гектарни ташкил қилган. Асосий экин майдонлари Афғонистоннинг жануби-ғарбий вилоятларида етиштирилган⁶.

Тожикистон статистика қўмитаси маълумотларига кўра, 2022 йилда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ва куч тузилмалари томонидан жами 22 481 та жиноят қайд этилган. Шундан 688 та жиноят гиёҳвандлик билан боғлиқ. Жумладан, республикада қайд этилган жиноятлар умумий сонининг 3,1 % ни гиёҳвандлик воситалари билан боғлиқ жиноятлар ташкил этган. Шунингдек, 2023 йилнинг биринчи ярмида жами 11 612 та (2022 йил - 12 482 та) жиноят содир этилган. Шундан 391 таси (2022 йил – 384 та) гиёҳвандлик билан боғлиқ бўлиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 7 та жиноятга ёки 1.8 % га кўпдир. Республикада қайд этилган жиноятларнинг умумий сони наркотик моддалар билан боғлиқ жиноятларнинг улуши 3,4 % ни ташкил этган⁷.

Шу қаторда, Тожикистон Республикаси орқали наркотикларнинг контрабанда қилиниши натижасида мамлакатда гиёҳвандлик касаллигига чалинганлар сони ортиб бормоқда. Хусусан, Тожикистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан берилган маълумотларга кўра, мамлакатда гиёҳвандликнинг ортиб бориши натижасида ОИТС ва ОИВ касаллигининг кўпайиши ҳолатлари кузатилмоқда. Расмий статистик маълумотларга кўра, 2022 йилда республикада 4381 нафар гиёҳвандлик билан касалланганлар расман рўйхатга олинган. Бугунги кунда Тожикистонда ҳар 100 минг аҳолига 43,8 нафар гиёҳванд тўғри келади⁸.

Бундан ташқари, географик жиҳатдан Марказий Осиё минтақаси ўзига хос геостратегик нуқтада жойлашган бўлиб, бу бир қатор давлатлар

⁵ За два года на таджикско-афганской границе изъяты более 10 т наркотиков 2023: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/10.12.2023>

⁶ АРтикуль Управления ООН по наркотикам и преступности как важнейший механизм в международной борьбе с наркотиками 2023 : <https://cyberleninka.ru/01.12.2023>

⁷ Пресс-конференция об итогах деятельности Агентства в 2022 году: <https://akn.tj.press-conference-on-the-results-of-the-agencys-activities-in-2022-27.11.2023>

⁸ Справочнике Агентство по контролю за наркотиками при Президенте Республики Таджикистан 2023; <https://akn.tj/24.11.2023>

ва минтақаларни, жумладан, Шимол, Шарқ, Жанубий ва Жанубий-Шарқий Осиё, Ғарбни бир-бири билан транспорт-коммуникация тизими орқали боғлайди. Халқаро уюшган гуруҳлар афғон наркотикларини Россия ва Европа давлатларига контрабанда усулида ташишда минтақанинг айнаншу жиҳатларидан кенг фойдаланиб, Тожикистон давлати орқали олибўтмоқда.

Шу билан бир қаторда, Тожикистонда яшовчи аҳоли орасида ишсизлик, турмуш тарзининг оғир аҳволда эканлиги ва уларнинг наркотиклар савдоси билан шуғулланаётганлиги яна бир муҳим омил сифатида мамлакатда нарковазиятнинг кескинлашувига олиб келмоқда.

Бундан ташқари, Россия Федерациясининг миграция хизмати томонидан берилган маълумотларга кўра, ҳозирги кунда Россияда 1 млн.дан ортиқ Тожикистон Республикаси фуқоролари ишламоқда. Улардан аёллар 121 мингдан кўпроқни ташкил этмоқда. Ҳозирда Тожикистонда 10 млн аҳоли истиқомат қилади. Улардан 1 млнга яқини Россияга бориб ишлаётганлигини ҳисобга олганда Тожикистонда ишсизлик юқори даражада эканлиги кўришимиз мумкин⁹.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, бугунги кунда гиёҳванд моддалар турли шакл ва турларда намоён бўлиб давлатлар миллий хавфсизлигига таҳдид солаётган реал хавфга айланди. Шунингдек, Тожикистонда наркотрафикка қарши кураш соҳасида мамлакат томонидан олиб борилаётган чора-тадбирларга қарамасдан мамлакатда нарковазиятнинг йилдан-йилга кескинлашиб бориши кузатилмоқда. Бунга асосий омиллар сифатида Тожикистондаги ижтимоий-сиёсий вазият, аҳоли даромадларининг пастлиги ҳамда наркожиноятчилик билан боғлиқ коррупциявий ҳолатнинг кучайиши ва чегара ҳудудларини кўпгина қисмини назорат қилишнинг имконияти йўқлиги, наркотикларнинг асосий қисми шу ҳудудлардан кириб келаётганлигини таъкидлаш мумкин. Натижада, мамлакат орқали наркотрафик кучайиб бормоқда. Ушбу ҳолатнинг сақланиб қолиши нафақат мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳолатининг кескинлашишига, балки минтақадаги наркотрафикни ривожланишига қулай шароит яратмоқда. Бундай вазиятнинг давом этиши, ўз навбатида, Марказий Осиё давлатларининг биргаликда чора-тадбирлаш ишлаб чиқиши кераклигини тақозо этади.

⁹ Таджикистан в 2022 году получил рекордно высокий объем денежных переводов. 2023; Asia-plus 10.12.2023